

O'ZBEKISTON HUDUDLARIDA TABIIY RESURLARDAN FOYDALANISHNING EKOLOGIK BARQARORLIKKA TA'SIRI

Rustamova Moxiba Raxmatillo qizi

Chirchiq davlat pedagogika universiteti

Tabiiy fanlar fakulteti tyutori

<https://doi.org/10.5281/zenodo.22762934>

Qabul qilindi: 7-sentabr 2026-yil • Ma'qullandi: 14-sentabr 2026-yil • Nashr qilindi: 15-sentabr 2026-yil

Annotatsiya

Ushbu maqolada O'zbekiston hududlarida tabiiy resurslardan foydalanishning ekologik barqarorlikka ta'siri tahlil qilinadi. Suv, yer, mineral xomashyo, yaylov va biologik resurslardan foydalanish jarayonida yuzaga keladigan ekologik xavflar yoritiladi. Xususan, suv tanqisligi, tuproq degradatsiyasi va sho'rlanishi, sanoat chiqindilari, cho'llanish hamda biologik xilma-xillikning qisqarishi kabi muammolarning oldini olish masalalari ko'rib chiqiladi.

Kalit so'zlar:

tabiiy resurslar, ekologik barqarorlik, suv resurslari, yer degradatsiyasi, tuproq sho'rlanishi, cho'llanish, yashil iqtisodiyot, ekologik monitoring, biologik xilma-xillik, resurs tejamkorlik.

Kirish

O'zbekiston hududlarida yer, suv, mineral xomashyo, o'simlik va hayvonot dunyosi kabi tabiiy resurslar iqtisodiy rivojlanishning muhim manbai hisoblanadi. Qishloq xo'jaligi, sanoat, energetika va qurilish sohalari tabiiy resurslardan keng foydalanishga tayanadi. Biroq resurslardan oqilona foydalanilmasa, tuproq degradatsiyasi, suv tanqisligi, cho'llanish, havo ifloslanishi va biologik xilma-xillikning kamayishi kabi ekologik muammolar kuchayadi.

Shu bois tabiiy resurslardan foydalanish masalasi iqtisodiy manfaat bilan ekologik muvozanatni uyg'unlashtirish asosida hal etilishi lozim. Ekologik barqarorlik tabiiy tizimlarning o'zini tiklash imkoniyatini saqlash, resurslardan kelajak avlod manfaatlarini hisobga olgan holda foydalanishni nazarda tutadi.

Asosiy qism

O'zbekiston sharoitida suv resurslaridan samarali foydalanish ekologik barqarorlikning eng muhim yo'nalishlaridan biridir. Sug'orma dehqonchilik iqtisodiyotda muhim o'rin tutgani sababli suvdan ortiqcha yoki samarasiz foydalanish tuproq sho'rlanishi, suv tanqisligi va tabiiy ekotizimlarga bosimni kuchaytirishi mumkin. Suvni tejovchi texnologiyalarni joriy etish, sug'orish tarmoqlarini modernizatsiya qilish va ekinlarni hududning suv imkoniyatiga mos joylashtirish ushbu muammolarni kamaytirishga xizmat qiladi.

Yer resurslaridan foydalanish ham ekologik holatga bevosita ta'sir ko'rsatadi. Yerga me'yoridan ortiq ishlov berish, mineral o'g'it va kimyoviy vositalardan nazoratsiz foydalanish, yaylovlardan ortiqcha foydalanish tuproq unumdorligining pasayishiga olib keladi. Natijada qishloq xo'jaligi mahsuldorligi kamayib, hududlarning ijtimoiy-iqtisodiy barqarorligiga ham salbiy ta'sir yuzaga keladi. Tuproq tarkibini muntazam tahlil qilish, almashlab ekish, organik o'g'itlardan oqilona foydalanish va degradatsiyaga uchragan yerlarni tiklash muhim ahamiyatga ega.

Sanoat va qazib olish faoliyati ham tabiiy resurslardan foydalanish bilan chambarchas bog'liq. Mineral resurslarni qazib olish iqtisodiy daromad va ish o'rinlarini yaratadi, biroq ishlab

chiqarish chiqindilari, chang-gazlar hamda oqova suvlar atrof-muhitga salbiy ta'sir ko'rsatishi mumkin. Shuning uchun korxonalarda ekologik monitoringni kuchaytirish, chiqindilarni qayta ishlash, energiya tejamkor uskunalarni joriy etish va buzilgan yerlarni rekultivatsiya qilish zarur.

O'rmonlar, yaylovlar va biologik xilma-xillikni muhofaza qilish ham ekologik barqarorlikning asosiy shartidir. Daraxtzorlar havoni tozalash, tuproq eroziyasini kamaytirish va mahalliy iqlimga ijobiy ta'sir ko'rsatish xususiyatiga ega. Shaharlar hamda qishloq hududlarida yashil maydonlarni kengaytirish, muhofaza etiladigan tabiiy hududlarni asrash, noqonuniy ov va daraxt kesilishining oldini olish ekologik xavfsizlikni mustahkamlaydi.

Tabiiy resurslardan oqilona foydalanish faqat davlat organlari yoki korxonalar vazifasi emas. Aholining ekologik madaniyati, suv va energiyani tejash odatlari, chiqindilarni saralashga munosabati ham barqaror rivojlanishga bevosita ta'sir qiladi. Ta'lim muassasalari, mahalla va ommaviy axborot vositalari orqali ekologik mas'uliyatni shakllantirish muhimdir.

Xulosa

O'zbekiston hududlarida tabiiy resurslardan foydalanish iqtisodiy taraqqiyot uchun zarur bo'lsa-da, uning ekologik oqibatlarini hisobga olish talab etiladi. Suv va yer resurslaridan oqilona foydalanish, sanoat chiqindilarini nazorat qilish, yashil hududlarni kengaytirish hamda biologik xilma-xillikni muhofaza qilish ekologik barqarorlikni ta'minlashning asosiy yo'nalishlaridir.

Kelgusida hududiy rivojlanish dasturlarida resurs tejamkor texnologiyalar, ekologik monitoring va aholi ekologik madaniyatini oshirishga ustuvor e'tibor qaratish zarur. Bu yondashuv iqtisodiy manfaat, ekologik xavfsizlik va jamiyat farovonligi o'rtasidagi muvozanatni ta'minlashga yordam beradi.

Adabiyotlar, References, Литературы:

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti. (2025, January 30). *"O'zbekiston-2030" strategiyasini "Atrof-muhitni asrash va yashil iqtisodiyot yili"da amalga oshirishga oid davlat dasturi to'g'risida* (PF-16-son Farmon). LexUZ. <https://lex.uz/docs/-7337966>
2. United Nations Economic Commission for Europe. (2024). *National state of the environment report: Uzbekistan*. <https://unece.org/>
3. World Bank. (2024). *Uzbekistan climate adaptation and resilience assessment*. World Bank.
4. United Nations Environment Programme. (2019). *Global environment outlook – GEO-6: Healthy planet, healthy people*. Cambridge University Press. <https://doi.org/10.1017/9781108627146>